

INFORMÁCIE

Nobelova cena za ekonómiu za rok 2015

Laureátom Nobelovej ceny za ekonómiu v roku 2015 sa stal angloamerický ekonóm Angus Stewart Deaton. Presnejšie povedané, ide o cenu Švédskej národnej banky za rozvoj ekonomických vied. Cena sa v závete Alfreda Nobela nespomína a vznikla v roku 1968 na jeho počesť. Laureát tohtoročnej ceny sa zaoberá skúmaním výberu spotrebiteľov a bohatstva. Výbor, ktorý udeľuje cenu, konštatoval, že ju udeľuje za „jeho analýzy spotreby, chudoby a blahobytu“. Vedec sa narodil 19. októbra 1945 v hlavnom meste Škótska v Edinburgu. Získal stupne bakalára a magistra umení a PhD. v Cambridgi.

„Aby sa formovala hospodárska politika, ktorá by zabezpečovala bohatstvo spoločnosti a pomáhala zmenšeniu chudoby, je potrebné chápať príčiny spotrebiteľského výberu. Viac ako ktokoľvek iný sa v tejto oblasti posunul dopredu Angus Stewart Deaton“, konštatuje Výbor pre udeľovanie ceny za rozvoj ekonomických vied.

Práce angloamerického vedca sú venované trom základným témam: ako spotrebiteľia rozdeľujú svoje výdavky medzi rôznymi statkami (tovarmi a službami), aká časť verejných výdavkov sa rozdeľuje a aká smeruje do úspor, a ako sa meria bohatstvo a chudoba. Výskumy ekonóma sú založené na anketovaní stoviek tisíc respondentov.

Jedným z jeho prvých výsledkov výskumov, ktoré zaujali odborníkov, bol článok z roku 1980 v časopise *The American Economic Review*. Deaton ho napísal spolu s ekonómom Johnom Muellbrauerom z Oxfordskej univerzity. Predstavili v ňom systém takzvaného takmer ideálneho dopytu, teda toho, čo ľudia chcú kupovať. Článok sa dostal na zoznam dvadsiatich najvplyvnejších výskumov, ktoré časopis uverejnil za posledných sto rokov. Práve týmto článkom sa laureát ceny začal zaoberať výskumom dopytu.

Ekonómovia sa usilovali vyriešiť tento problém. Koncom sedemdesiatych a začiatkom osemdesiatych rokov minulého storočia sa základné ekonomické modely sústreďovali na „typického“ spotrebiteľa. Vychádzali z toho, že existuje napríklad jeden milión rovnakých spotrebiteľov. V skutočnosti sú však spotrebiteľia rôzni.

Približne 6250 amerických dolárov (USD) na mesiac – taká je hranica príjmov, ktorá, ak sa prekročí, človek prestáva mať pocit uspokojenia z množstva peňazí. Túto tézu Angus Stewart Deaton testoval spolu s psychológom Danielom Khanemanom, ďalším laureátom ceny v spoločnej práci venovanej väzbe bohatstva a šťastia. Vedci tvrdili, že peniaze prinášajú šťastie len do určitej úrovne bohatstva. Aj ich spoločný výskum bola založený na sociologických metódach zberu empirických údajov spomedzi 450 000 respondentov, ktoré vybral Gallupov ústav. Prezentovali ho v roku 2010 v diskutovanej štúdií v časopise PNAS pod titulom *High income improves evaluation life but not emotional well being*. Medziiným skúmali rozdiel v spotrebiteľskom správaní medzi bohatými a chudobnými rodinami. Práve v tejto práci vedci prišli k záveru, že vypracovanie efektívnej hospodárskej politiky, ktorá by viedla k zníženiu chudoby medzi obyvateľstvom a k zvýšeniu ich blahobytu, si vyžaduje poznanie princípov spotreby na úrovni jedného človeka.

S menom laureáta je spojený aj fenomén, ktorý sa nazýva „Paradox Deatona“. Je to situácia, keď pri zmenách v príjmoch sa neuskutočňujú dostatočné zmeny v spotrebe. Posledná jeho kniha, ako poznamenávajú kritici, je preplnená optimizmom. Jeho základným záverom je tvrdenie, že súčasná ekonomická kríza nie je až taká zlá, skôr bola situácia oveľa horšia. Ak sa pozrieme na suché čísla, reálna priemerná úroveň blahobytu rastie.

V poslednej knihe *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality* (2015) Angus Stewart Deaton napísal, že počas tisícročí, ak ľudia neumierali v detstve, vládli sa životom v chudobe. Približne tretinu obyvateľstva v stredovekej Európe kosili epidémie cholery. Pred dvomi storočiami „zúrili“ osýpky. Výsledkom toho je, že od roku 1900 sa v rozvinutých krajinách zvýšila dĺžka života o 30 rokov. Ak sa táto tendencia zachová, v Japonsku a v Austrálii bude v roku 2050 priemerný vek 100 rokov. Ako píše laureát, ešte v roku 1981 žilo 42 % obyvateľov Zeme za 1 USD na deň. Dnes je to približne 14 %.

Dnes sa najviac diskutuje o jednom probléme v súčasnom ekonomickom systéme, ktorým je zväčšenie rozdielov v príjmoch medzi obyvateľmi. Ten je súčasne príčinou sporov ekonómov so svetovým menom. Tí, ktorí vystupujú za zachovanie vysokej miery nerovnosti, poukazujú na to, že zachovanie vysokej miery nerovnosti stimuluje ľudí, aby prejavovali ekonomickú aktivitu. Inými slovami povedané, aby mali snahu zbohatnúť. Tvrdia, že ak by to tak nebolo, neexistoval by progres. Podľa prác Angusa Stewarta Deatona sa mô-

žeme domnievať, že nie je zástancom tohto prístupu. Ak sa pozrieme na hustotu informačného toku v tejto oblasti výskumu, napríklad na práce Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky a iných medzinárodných inštitúcií, po tejto téme je v súčasnosti veľký dopyt. Problém nerovnosti v príjmoch v súčasnom svete sa považuje za jeden z hlavných štrukturálnych faktorov obmedzujúcich trvalo udržateľný rast svetovej ekonomiky.

Vladimír Bačišin